

BAŞARISIZ BİR BİRLEŞMİŞ MİLLETLER MİSYONU: KIBRIS

*Hasibe Vehbi ŞAHOĞLU**

Öz

Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum liderliği arasındaki toplumlara müzakereler Birleşmiş Milletler himayesinde son yıllara kadar devam etti, ancak halen kalıcı bir çözüme ulaşamadı ve Ada bölünmüş durumdadır. Kıbrıs'ta konuşlanan Birleşmiş Milletler Barış Gücü (UNFCIYP) son dönemlerde sadece sınırlarda belirlenmiş bölgelerde asgari iki personelden oluşan kolluk gücü görevini yapmaktadır. Bu gücün, barışı zorlama yetkisi yoktur, sadece Genel Sekreterin toplumlar arası görüşmeleri teşvik etme çabalarını desteklemek ve kolaylaştırmak için vardır. Kısacası, BM güçleri sadece müzakerelerin devam etmesi için statükoyu korumaktadır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK), Kıbrıs sorununa adil ve kalıcı bir çözüm bulmak için iyi niyet misyonu olarak çalışmaktadır ve bu nedenle 1968'den beri iki toplumun temsilcileri arasında eşit koşullarda birçok toplumlar arası müzakereler gerçekleştirmiştir. BMGK'nin beş daimi üyesine verilen veto yetkisi nedeniyle BM'in siyasi olarak yeterince demokratik ve anayasasına uygun davranmadığı görülmekte olup; bu çoğu üye devletler arasında adaletle çelişmektedir. Bu, gücün yanlış davranışlarına neden olabilir ve yalnızca kendi ülkeleri için kazanımlar elde etmek için hareket edebilirler. BM'in, bu beş devletin hakimiyetine ve yönetimine bağımlı olmaya devam ediyor olması sonucunda BMGK uluslararası sistemde küresel barış ve güvenliğe ilişkin ana hedefine ulaşma konusunda etkisiz hale geliyor. Son yıllara kadar BM himayesinde Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum liderleri arasında sayısız müzakereler yapılmış, ancak hiçbir anlaşma sağlanamamıştır. Bu nedenle BM Kıbrıs sorununda çözüme ulaşmak için arabulucu tekniklerini yeniden gözden geçirmelidir.

Anahtar kelimeler: Birleşmiş Milletler, Kıbrıs, Çatışma, UNFICYP, Barış gücü

A FAILED UNITED NATIONS MISSION: CYPRUS

Abstract

Since 1968, the inter-communal negotiations between Turkish and Greek Cypriot leadership have continued under the auspices of the United Nations but still no permanent solution is reached and the Island is still divided. The United Peace Keeping Force patrols the borders. The force has no mandate to force peace only to support and facilitate the Secretary-General's efforts to promote the inter-communal talks. In short, the UN forces only preserve the status quo for talking to continue. The U.N. Security Council is working as good offices to achieve just and lasting solution, the Security Council conducted many inter-communal talks between the representatives of the two communities on equal footing.

* Dr. Öğretim Üyesi/ (E) Büyükelçi, Girne Amerikan Üniversitesi, Siyasal Bilimler Fakültesi, e-mail: hasibesahoglu@gau.edu.tr
ORCID ID: 0000-0003-2098-1515

Politically United Nations is not very democratic and constitutional enough because of the veto power given to the five permanent member of the Security Council, which is likely contradictory with justice amongst all other member states. This can be result into mistreatment of power and act for the gains for only their countries. Because of this, the Security Council becomes unconstitutional and ineffective towards achieving its main goal in regards to global peace and security in the international system. The U.N should expand its conflict techniques as a mediator in case of Cyprus conflict.

Keywords: United Nations, Cyprus, Conflict, UNFICYP, Peace Forc

Giriş

BM, uluslararası sorunların ve çatışmaların yönetimi için bir mekanizma yaratmıştır. BM'nin uluslararası çatışmalara müdahil olması, örneğin uzun süredir devam eden Kıbrıs sorunu gibi, yeni bir şey değildir. Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler arasında 1960'lardan beri devam eden bir anlaşmazlık vardır. Bu çalışmanın amacı, BM'nin Kıbrıs sorununda barış veya çözüm çalışmalarında başarılı olup olmadığını incelemektir. Kıbrıs sorununun tarihinin ve gerilim noktalarının tartışılması bu analizin kapsamı dışındadır.

1963 çatışmalarından sonra Kıbrıslı Rumlar BM'e başvurular ve BMGK 1964 Mart'ında 186 sayılı kararlar; Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar arasında barış ve güvenliğin sağlanması amacıyla BM, Kıbrıs Barış Gücü (UNFICYP)'nin kurulmasına karar verdi. Bu makalenin amacı, BM'nin Kıbrıs'taki rolünü analiz etmek ve UNFICYP'in kendisine verilen sorumlulukları yerine getirmede başarılı olup olmadığını ortaya çıkarmaktır. UNFICYP'in birinci sorumluluğu konuşlandırıldığı Kıbrıs'ta yaşayan insanların temel insan haklarını korumaktır. İkinci sorumluluğu, toplumlar arasında barışı sağlamak ve çatışma ve/veya savaşı engellemektir. UNFICYP; BMGK 186sayılı (1964) kararıyla kurulmuş ve yine bu kararlar Kıbrıs Rum Yönetimi sözde "Kıbrıs Cumhuriyeti" olarak kabul edilmiştir.¹

UNFICYP Kıbrıs'ta konuşlanmış olmasına rağmen Kıbrıslı Rumlar ile Kıbrıslı Türkler arasında çatışmalar hatta katliamlar yaşandı.1964-74 yıllarında Kıbrıslı Rumlar; Kıbrıslı Türkleri tehdit ederek, bütün maddi ve manevi değerlerini geride bırakıp, işlerini terkedip köylerini boşaltarak Türklerin yoğun yaşadığı daha güvenli yerlere gitmeye zorladılar ve UNFICYP bu olayları engelleyemedi. Aynı şekilde 1974'te Türkiye'nin gerçekleştirdiği iki Barış Harekatı arasındaki dönemde Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıslı Türklere toplu katliamlar uyguladılar ve UNFICYP tanık olmasına rağmen hiçbir şey yapmadı.

Yöntem

"Başarısız Bir Birleşmiş Milletler Misyonu: Kıbrıs" konulu araştırma; gözlemsel ve analitik çalışma yapılarak yazılmıştır. Araştırma yapılırken konu ile ilgili kitaplar, makaleler ve yazarın kendi gözlemleri ve doktora tezinden yayımladığı kitap kullanılmıştır. Kıbrıs'ta konuşlanan BM Barış gücünün başarısızlığı karşılaştırmalı yöntemler kullanılarak örnekleme yöntemi ile analiz edilmiştir. Yazar Kıbrıs'ta yaşanan 1963 çatışmalarını ve 1974 savaşını bizzat yaşadığından dolayı araştırmada kendi analiz ve gözlemlerine çokca yer vermiştir. Kullanılan bilgilerin bir kısmı ve örnekleme yazarın "Kıbrıs'ta Kayıp Şahıslar" konusunda yaptığı doktora tezinden yazdığı kitaptaki verilerden alıntılanmıştır. Makalede yaygın bir küresel barışın son umudu olarak değerlendirilen BM kendinden beklenenleri Kıbrıs'ta ne kadar karşılayabildiği sorgulanmaktadır. Bu nedenle BM'nin örgütsel yapısı incelenerek nicel olarak sorun çözme potansiyeli, Kıbrıs'ta yaşanan somut örneklerin anlatılmasıyla sonuçları irdelenmiştir. Araştırmada tarihsel ve betimsel yöntem kullanılarak bulgular saptanmış ve elde edilen bulgular

¹ M.Stephen, "Cyprus; Two Nations in One Island." *Bow Educational Briefing*(1987) (No.5, p1-7).

niteliksel çözümlene tekniğiyle analiz edilmiştir. Sonuçta ise genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Birleşmiş Milletler

1945 yılında, Milletler Cemiyeti'nin II.Dünya Savaşı'nı engelleyemediğinin görülmesi üzerine, insan haklarını, savaşları önlemek ve dünya barışını desteklemek amacıyla uluslararası bir örgüt olarak BM'in kurulmasına karar verildi.² BM Anlaşması Birleşik Krallık, Çin, Sovyetler Birliği, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri tarafından oluşturulmuştur. BM tüzüğünü önce sadece 50 ülke kabul etmiş, şu an itibarıyla üyeliği kaldırılan Vatikan ve değiştirilen Çin ve son katılan üye Güney Sudan'da dahil olmak üzere üye sayısı 193'e ulaşmıştır.³ Örgütün yönetimi New York'ta bulunan genel merkezinden yürütülmektedir ve üye ülkelerle her yıl düzenli olarak yapılan toplantılar yine bu genel merkezde gerçekleştirilir.

BM'in temel amaçları, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak, uluslararası ekonomik, sosyal, kültürel ve insani sorunların çözümü için işbirliği yapmak, insan haklarına saygıyı, birincil bağımsızlık, eşit haklar ve halkların kendi kaderini tayin hakkını (Self-determination) geliştirmektir. BM'nin temel ilkesi, tüm üyelerinin egemen eşitliğine dayanmaktadır ve üyeler sözleşme yükümlülüklerini yerine getirmekle yükümlüdürler, BM anlaşmasına göre üye ülkeler başka herhangi bir devlete karşı tehdit veya güç kullanmaktan kaçınmalıdırlar.⁴ Anlaşma, BM'e herhangi bir devletin iç yargı yetkisi dahilindeki herhangi bir konuya müdahale etme yetkisi vermez. BM'nin ana organı olan BMGK, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasından, anlaşmaya göre birincil sorumluluğa sahiptir.⁵ Konseyin 15 üyesi vardır: beşi daimi - Çin, Fransa, Rusya Federasyonu, Birleşik Krallık ve ABD - ve Genel Kurul tarafından iki yıllık dönemler için seçilen diğer 10 üye ülke.⁶ Küçük veya büyük ülke olsun her üyenin bir oyu vardır. Birleşmiş Milletlerin kendi askeri gücü yoktur, üye devletler gönüllü olarak her barış gücü hareketi için gerekli olan askeri ve polis personelini sağlamaktadır. Barış Gücü hareketlerinin etkili bir şekilde yürütülmesi için tarafsızlık ilkesi büyük önem arz etmektedir. BM askerleri buldukları ülkede halkın bir bölümüne sempati gösterirken diğer kesimine düşmanlık gösterirse bu hareketin olumsuz sonuçlanmasına neden olacaktır. BM'nin bir başka önemli ilkesi de rıza ilkesidir. Barış gücü "BM koruması altında, gerçek veya muhtemel uluslararası çatışmaların veya açıkça uluslararası boyutu bulunan iç çatışmaların denetlenmesi ve çözülmesine yardımcı olmak üzere, asker ve/veya sivil uluslararası personelin tarafların muvafakati ile gönderildiği, BM merkezi dışında icra edilen harekattır." diye ifade edilmektedir.⁷

Siyasi olarak BM'in çok demokratik bir örgüt gibi hareket etmediği açıktır. BM'nin beş daimi üyesi, İngiltere, Fransa, ABD, Çin ve Rusya'nın BMGK'nde veto yetkisi vardır ve bu onları ülkelerinin çıkarları doğrultusunda hareket ettirmektedir. Birleşmiş Milletler bu beş büyük güce bağlı ve onlar tarafından yönetilmektedir. Soğuk Savaş sonrası vetoya başvurular önemli oranda azalmasına rağmen örgütün işleyişine bakıldığında BM'in uluslararası sorunları aktif bir biçimde çözebilmesinin 5 daimi üye devletin tutumlarına bağlı olduğu anlaşılmaktadır.⁸ BM Kurucu Antlaşması'nda öngörülen BM Daimi Gücü'nün hayata geçirilememesi, barış operasyonlarında istenen başarıya ulaşılmasına engel olmaktadır. BM'nin her

² David J., Whittaker, 'United Nations in Action'. Published in 1995 by UCL press. University College London (1995) ISBN 0-203-49919-0. www.pio.government.cy Press statements release on Cyprus negotiation plan 2004.

³ Whittaker, a.g.m

⁴ Ersoy, Önder, Hangisi Büyük? Dünya Mı, Beş Mi? Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (2019) Cilt 12, Sayı 63, www.sosyalarastirmalar.com

⁵ Ikechi, MGBOLU, "The Civilised Self and The Barbaric Other: Imperial Delusions of Order and The Challenges of Human Security", Third World Quarterly, (2006). Vol.27, No:5, Taylor and Francis Group, pp.855-869.

⁶ Önder, a.g.m

⁷ Sadi, Çaycı Silahlı Kuvvetlerin Kullanılması, Genel Kurmay Basımevi, Ankara (1995), s.32

⁸ Fikret Birdişli, Birleşmiş Milletler (BM)'in Uluslararası Sorunları Önleyebilme Yeteneği, Journal of International Social Research (2010) researchgate.net

bir operasyon öncesi üye devletlerden gerekli asker ve sivil personeli talep etmek zorunda kalması, genellikle talep ettiği kadar asker ve personel yardımı alması ve bu görevlileri kısa sürede sahaya ulaştırmak için gerekli detaylı eğitimlerden geçirememesi operasyonların başarısızlığının en önemli nedenlerini oluşturmaktadır. Diğer taraftan BM operasyon bütçesine her ülkenin farklı oranda katkı sağlaması ve operasyonlar için ayrı bütçeler oluşturulması kurumun tarafsızlığını ve operasyonların amacını sorgulanır hale getirmektedir.

Başarısız Birleşmiş Milletler Barış Gücü Operasyonları

Özellikle 90'lı yıllarda BM barış güçlerinin başarısız olduğu bir çok örnekle ispatlanmıştır. Örneğin 1993-94 yıllarında Ruanda'da yapılan katliamlarda BM dramatik ve belirgin bir şekilde başarısız olmuştur. Bu başarısızlık BM Barış Gücü tarafından denetlenen Hutu ve Tutsiler arasındaki barış anlaşmasının çökmesi olarak tanımlanmaktadır. Ruanda'da çevre ülkelerdeki kamplara sığınan mülteci Hutular, eski Hutu yöneticilerinin baskı yapması nedeniyle BM'nin planladığı gibi ülkelere geri dönemediler. 1996 yılında Ruanda yönetiminin Kongo'daki mülteci kamplarının kapatılması ve mültecilerin geri döndürülmesi isteği yapılmayınca BM bir kez daha mültecileri koruma konusunda başarısız sayılmıştır. Yine bu ülkede BM'ye yöneltilen suçlamalardan biri de korumakla yükümlü oldukları Tutsi ailelerinin Hutuların yaptığı saldırılarda yalnız bırakılmalarıdır. Yine Ruanda'da soykırımın başladığı günlerde 10 Belçikalı BM askerinin de katledilmesi nedeniyle Belçika hükümeti askerlerini çekmek için tartışmalara başlamış, diğer ülkeler de asker göndermede isteksiz olmuşlardır. Sonuçta asker sayısı azaltılmış bu da soykırımın önlenememesine neden olmuştur.

Brahimi⁹ Raporu BM'in 1990'lardan beri barış gücü misyonlarındaki sistematik kusurlarını ortaya çıkarmıştır. 1993'de Mogadişu-Somali sokaklarında yapılan katliamlarda da BM barış gücü hiçbir şey yapamamıştır.

Bosna-Hersek yine bu örneklerden birisidir. Barış gücü Müslümanları korumak için konuçlandığı yeri terkederek Bosnalı müslümanları Sırp milislerinin vahşetine bıraktılar. Sırp milisler 300 BM askerini rehin alarak, saldırı olabilecek bölgelerde ağaçlara kelepçelemiş ve canlı kalkan olarak kullanmışlardır.¹⁰ Bu da Saraybosna'daki BM askerlerinin çekilmesine sebep olmuştur. BM Barış Gücü UNPROFOR milletlerin insan hakları ihlalleri için gözlemci atamaları, yapılanları kınaması, bazı yerleri güvenli bölge ilan etmesi herhangi bir silahlı gücü ve olayları önleyecek iradesi olmadığı için katliamları ve toplu tecavüzleri önleyememiştir. 2006 Yılında Lübnan- İsrail sınırında Hizbullah örgütünün gerçekleştirdiği terorist olaylarına da BM seyirci kalarak önleyemedi. Taraflar birbirlerine roket saldırılarında bulundular ve misilleme yaptılar. BM burada güvensizlik ve saldırılara maruz kalmış ve taraflı olmakla suçlanmıştır. Taraflılık iddiaları, insan haklarına aykırı uygulamalar ve insanlık suçlarının önlenememesi, karar almada ve uygulamada anlaşmazlıklar olması, güvenli bölgelerin yeterince savunulamaması, askeri yaptırım gücünün olmaması ve NATO'ya ihtiyaç duyulması BM'nin durumunun uluslararası toplumda çok tartışılmasına yol açmıştır.

İkinci en büyük BM misyonu olan ve DR Congo'da konuçlanan BM Barış Gücü teroristlerin köyleri basarak yağmalamalarını ve kadınlara, kızlara tecavüz etmelerini önleyemeyip seyirci kaldılar. Aynı şekilde Liberya görevi sürecinde kamplarda yaşanan cinsel saldırı, taciz ve tecavüz olaylarını BM önleyememiş, sivil halktan zorla para toplanmasının önüne geçememiştir. 2005 yılında mülteci kamplarını kapatıp yapılacak seçimler için Liberyalıları kış zamanı eve dönmeye zorlayan BM'nin operasyonlardaki önceliğinin insani yardım mı yoksa politik yapılandırma mı olduğu tartışılmıştır.

⁹ Brahimi Raporu: Birleşmiş Milletler Barış Operasyonları Paneli'nin (2000) Çalışma Grubu tarafından önerilen barışı koruma operasyonlarına ilişkin tavsiyeleri ve kararları içeren geniş kapsamlı bir kararı oybirliğiyle kabul eden Raporudur (2000).

¹⁰ Merve İrem Yapıcı, Bosna Hersekte Gerçekleştirilen Askeri Müdahalenin Uluslararası Hukuktaki Yeri, Uluslararası Hukuk Politika (2007) Cilt 2, No: 8, ss1-24.

Kıbrıs Sorununun Aşamaları

Kıbrıs'ın tarihini bilmeden UNFICYP'in Kıbrıs Sorununda başarılı olup olmadığını anlamak zordur. Kıbrıs, Doğu Akdeniz'in ortasında büyük bir jeopolitik öneme sahip küçük bir adadır. Asya, Afrika ve Avrupa olmak üzere üç kıtanın yolu üzerinde olduğu için tarihte pek çok uygarlık Kıbrıs'ı fethetmiştir. Kıbrıslı Rumların atalarının Truva savaşından sonra Kıbrıs'a yerleştikleri bilinmektedir.¹¹ Kıbrıs'ta yaşayanlar kendilerini Venediklilerin zulmünden korumak için Osmanlı padişahından yardım istediler. Ülke tarım için çok uygundu, toprağı verimliydi, ayrıca Kıbrıs'ın üzümleri çok meşhurdur ve Osmanlı'nın topraklarını genişletme dönemi idi. Osmanlılar 1571'de Kıbrıs'ı fethetti. Osmanlılar Kıbrıs halkına "Millet Sistemi"ni uyguladılar.¹² Kıbrıslı Rumların Ortodoks Hristiyanlığını uygulamalarına izin verildi ve Katolikler ya adayı terk etmeyi ya da İslam'ı veya Ortodoks dinini kabul etmeyi seçmek zorunda kaldılar. Osmanlılar üç yüz yedi yıl Kıbrıs'ta kaldılar. Bütün bu yıllar boyunca Ortodoks Kilisesi çok güçlendi ve Hristiyanlardan vergiler Sultan adına Kilise tarafından toplandı (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Enformasyon Dairesi, 2008).

Osmanlılar adayı fethettikten sonra demografik yapı değişti çünkü Katoliklerin çoğu Kıbrıs'tan taşındı ve birçok Osmanlı askeri, süvarisi aileleri, Anadolu'dan vasıflı adamlar ve aileleri Kıbrıs'a taşındı (KKTC Enformasyon Dairesi, 2008). 1792'de Kıbrıs'ın Türk nüfusu %55 iken, daha sonra Türkiye'nin karşı karşıya olduğu savaşlarda erkeklerin çoğu savaşa gittiği için bu oran %27'ye düşmüştür (KKTC Enformasyon Dairesi, 2008).

Çar Nicholas'ın Osmanlı İmparatorluğu için 'Avrupa'nın Hasta Adamı' tabirini icat etmesiyle birlikte Kıbrıs Rum halkı, vergilerden dolayı Osmanlı hükümdarlarına düşmanlık göstermeye başladı. Sovyetler Birliği'nin Türkiye'nin doğusu üzerinde bazı emelleri vardı ve Osmanlılarla savaşmaya başladı. Öte yandan, İngiltere artık çok zayıf ve kontrolü kolay olan Osmanlı İmparatorluğu'nu korumakta çıkar görmüştü ve bu onun sömürgecilik emellerine hizmet ediyordu. İngiltere özellikle 1869'da açılan Süveyş Kanalı'nın Rus idaresine geçme riskini göze alamazdı. Bu manevralarla, İngiltere Kıbrıs'a ilgi duymaya başlarken, Padişah bir obje rolü oynuyor gibi görüldü. 1878'de Rusya ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki savaş sırasında İngiltere, Osmanlılara Sovyetler Birliği'ne karşı destek teklif etti ve karşılığında Kıbrıs'ı himayesine aldı.¹³ İngiltere ile Osmanlı İmparatorluğu Rusya'nın işgal altındaki topraklardan çekildiğinde sözleşmenin sona ereceğini kabul ettikleri bir kiralama sözleşmesi imzaladılar. Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu İngiltere'nin düşmanı Almanya'nın yanında yer aldığından İngiltere, 1914'te Kıbrıs'ı kraliyet kolonisi ilan etti.¹⁴ 1923'te yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından Türkiye, Lozan Antlaşması'yla Kıbrıs'ı İngiliz sömürgesi olarak kabul etti. 1955 yılına kadar Türkiye, Misak-ı Milli'nin dışında olduğu için Kıbrıs'a yönelik herhangi bir politika oluşturmadı. Bir yanda Kıbrıslı Rumların Enosis denilen Yunanistan'la birleşme arzusu, diğer yanda Kıbrıslı Türklerin adanın bölünmesini istemesi İngiltere'ye sorun yarattı. Kıbrıslı Türkler, Kıbrıslı Rumlar Yunanistan'la birleşirse bunun tüm adaya Helenizmi yayacağından endişe ediyorlardı. Kıbrıslı Türkler önceleri, Kıbrıslı Rumlarla birlikte İngilizlere karşıydı çünkü Osmanlı İmparatorluğunun adayı İngiltere'ye vermesinden dolayı hayal kırıklığına uğramışlardı. Daha önce de bahsedildiği gibi Türkiye'nin 1955'e kadar Kıbrıs'la ilgili bir politikası yoktu ancak Atatürk döneminden sonra Kıbrıs'ta Türk milliyetçiliği artmaya başladı ve Kıbrıs Türkleri Türkiye'de yapılan tüm reformları kabul ettiler. Kıbrıslı Rumlar İngiliz yetkililere karşı isyan etmeye başladılar, Enosis yani Yunanistan ile birleşmek için 1931 yılında lefkoşa'da Hükümet Konağı'nı yaktılar.¹⁵ (Aykoç & Ateş, 2013, s.207-233). İngiliz makamları bu isyanları pek dikkate almamış ve

¹¹ Alexander, Melamid, Geographical Review(1956) Vol 46, No: 3, p355-374, <https://www.jstor.org/stable/211885>

¹² Hüseyin Alptekin, Millet System Is Alive: Path-Dependency In Ruling Diversity In Cyprus, Ortadoğu Etütleri (2016) Vol. 8, issue 2, p. 26-43, dergipark.org.tr

¹³ Şahoğlu, Hasibe, Disappearances on Both Side Is a Grim Reality: Missing Persons of Cyprus, PhD Thesis, Girne Amerikan University, Ankara 2021 Tulpars yayınevi, ISBN: 978-605-70444-2-6

¹⁴ Heinz, Richter, A Concise History of Modern Cyprus, 1878-2009. Harassowitz Verlag. (2010) ISBN: 978-3-938646-53-3.

¹⁵ Emre Aykoç & Sanem Yamak Ateş, VIII. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Bildirileri, Cilt 1, Doğu Akdeniz Yayınları (2013) s. 207-233.

Kıbrıslı Rumlar Enosis'in gerçekleşmesi için dünyadan yardım istemeye başlamışlardır. Kıbrıslı Rumların saldırganlığı gün geçtikçe artmış, uluslararası dünya İngiltere'yi adayı Yunanistan'a bağlamak yerine bağımsızlık vermeye zorlamıştır. Bu dönemde Kıbrıslı Rumlar bir yeraltı örgütü (EOKA) kurdular. EOKA Kıbrıs Türklerine de saldırmaya başladı, İngiliz polisi şiddete son vermek için büyük çaba sarf etti ancak başaramadı. 1958'de Kıbrıs Türkleri Rumların saldırılarından korumak ve kendilerini savunmak için TMT¹⁶ adında bir yeraltı örgütü kurdular. İngiltere bu dönemde Süveyş Kanalı sorunuyla uğraşıyordu ve başka yerde çatışma istemiyordu, bu yüzden Adada iki egemen üs tutarak Kıbrıs'a bağımsızlık vermeye karar verdi. İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'dan Kıbrıs meselesini müzakere etmelerini istedi. Bu, İngiltere'nin ayrılırken tüm kolonilerinde kullandığı böl ve yönet politikasını onaylamaktadır.

Zurih ve Londra müzakereleri sonunda Türkiye, Yunanistan ve İngiltere imzaladıkları bir anlaşmayla 1959'da Kıbrıs Anayasası'nı hazırladılar ve 16 Ağustos 1960'ta Kıbrıs lı Türklerin ve Kıbrıslı Rumların altına imza attıkları bir anlaşmayla Kıbrıs Cumhuriyeti kuruldu. Anayasada Cumhurbaşkanı'nın Kıbrıslı Rum ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı'nın Kıbrıslı Türk olacağı belirtildi. Başkan yardımcısına, kanunlarda veya dışişleri kararlarında kullanması için bir veto yetkisi verildi. Ayrıca adanın her şehrinde belediyelerin ayrı olacağı ve her toplumun kendi Cemaat Meclisi olacağı belirtildi.

Kıbrıs Cumhuriyeti maalesef sadece üç yıl sürdü çünkü hem Kıbrıslı Türkler hem de Kıbrıslı Rumlar mutlu değildi. Bir yanda Kıbrıslı Türkler adanın bölünmesini istiyorlardı, diğer yanda Kıbrıslı Rumlar adayı Yunanistan ile birleştirmeyi amaç edinmişlerdi. Cumhurbaşkanı Makarios III, Cumhurbaşkanı yardımcısının veto yetkisinin kaldırılmasını da içeren 13 anayasa değişikliği önerdi. Lefkoşa'nın belediyelerini birleştirmeyi önerdiler. Kıbrıslı Türklerin hükümetteki sivil ve asker sayısını da azaltmak istediler. Değişikliklerin hiçbirini kabul edilebilir olmadığından hem Cemaat Meclisi hem de Türkiye önerileri reddetmiştir. Zaten Cumhuriyet kurulup Kıbrıslı Rumlar sonuçtan memnun kalmayınca Cumhurbaşkanı Makarios bunun Enosis için atılmış bir adım olduğunu açıklamıştı. Anayasayı değiştiremeyeceklerini anlayınca 21 Aralık 1963'te Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıslı Türklere saldırmaya ve onları öldürmeye başladılar¹⁷ ve Akritas Planı denilen ve bir gecede tüm Kıbrıslı Türkleri öldürmeyi amaçlayan bir planı uygulamak istediler. Ancak başarılı olamadılar. Türk memurlar, korkutuldukları ve tehdit edildikleri için kendilerini güvende hissetmediklerinden işlerine gitmeyi bıraktılar. On gün sonra her iki taraf da ateşkesi kabul ettiler çünkü ne Kıbrıslı Türklerin ne de Kıbrıslı Rumların çatışmaya devam etmek için yeterli silahları ve mermileri vardı. İngiltere, Türkiye ve Yunanistan barış gücü olarak hareket etmek için ortak bir Ateşkes Gücü üzerinde anlaştılar. Aynı zamanda Kıbrıslı Rumlar BM'den barış gücü talep ettiler. BMGK'nin 186 sayılı kararıyla Kıbrıs'a farklı ülkelerden BM askerleri konuşlandırıldı. BM'nin bu gücüne Kıbrıs'ta Birleşmiş Milletler Barış Gücü (UNFICYP) adı verildi. BM 186 sayılı kararla Kıbrıs Cumhuriyetini bütün Kıbrıs'ın Cumhuriyeti olarak kabul etti ve Türkiye de hatalı davranarak bu karara imza attı. Rum tarafı bu kararı kullanarak hala daha kendilerini Kıbrıs'ın meşru hükümeti saymaktadır.

Kıbrıs Birleşmiş Milletler Barış Gücü (UNFICYP)

BM Kıbrıs'ı 1948'den beri programında tutuyordu ama Kıbrıslı Rumların, çatışmanın başladığı 1963'te BM'ye başvurmasına kadar hiçbir şey yapmadı. Barış gücü başlangıçta üç aylığına Kıbrıs'a gönderildi, ancak 59 yıl sonra hala Kıbrıs'ta görevdedir. Her altı ayda bir, Rum tarafının izniyle (BM Bilgilendirmesi) BM Barış Gücü'nün görev süresi uzatılmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak KKTC'nden asla izin istememektedirler. Kıbrıslı Türklerle Kıbrıslı Rumlar arasındaki barış müzakereleri için BMGK tarafından BM'nin iyi niyetini kullanan bir arabulucu atanır. Arabulucu, Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın onayını almak zorundadır (BM Bilgilendirmesi). BM'ye üye devletler UNFICYP'in bütçesine katkıda bulunmakta ve Kıbrıslı Rumlar da bütçenin 1/3'ünü bağışlamaktadır. UNFICYP

¹⁶ Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT): EOKA ve EOKA-B'ye karşı direniş amacıyla Rauf R. Denктаş ve Türkiye'den bir subay tarafından kurulmuş bir yeraltı örgütüdür.

¹⁷ Şahoğlu, a.g.e

arşivlerine göre iki taraf arasında sınırlarda bu güne kadar bin civarında tatsız olay yaşanmıştır. Bu, UNFICYP'nin bu olayları önleyemediğini göstermektedir. Ada 1974'ten-beri bölünmüş olduğu için UNFICYP sadece sınırlarda kolluk gücü olarak görev yapıyor ve bu nedenle 2004'ten sonra asker sayısı giderek azaltılmaktadır.

BMGK Kıbrıs'taki Barış Gücü'nü çatışmaları önlemek için elinden gelenin en iyisini yapmak, kanun ve düzenin korunmasına, restorasyonuna ve normal koşullara dönüşüne katkıda bulunmakla görevlendirdi. Operasyonun yol gösterici ilkeleri, tam bir tarafsızlıkla hareket, çatışmanın tekrarının önlenmesi için müdahale; silahlı gücün yalnızca bir meşru müdafaa yöntemi olarak asgari ölçüde kullanılması şeklindeydi. Aynı zamanda, Genel Sekreter uzun vadeli bir çözüm bulmak için "iyi niyeti" kullanacak bir Özel Temsilci atamaktadır.

Whittaker bu konuyla ilgili olarak "UNFICYP'ye verilen açık yetki, operasyonun başlaması için iyi bir talimat değildi. Lefkoşa Hükümeti, operasyonu bir Türk isyanını sona erdirmeye ve tüm Cumhuriyet üzerinde otoriteyi yeniden tesis etmeye yardımcı olarak gördü. Öte yandan, Kıbrıslı Türkler bunu, Rum tarafının; statülerini yasa dışı olarak kabul etmesine destek olarak gördüler. BM Genel Sekreteri U.Thant, her iki yorumu da reddetti. Bir BM barış gücü siyasi çözümler tasarlama ve dayatma sorumluluğu olmayan tarafsız bir teşkilattir. Pek çok masum sivilin tehlikeli durumu ve çatışmanın süregelen terörist niteliği göz önünde bulundurulduğunda, görev süresi her üç ayda bir (Haziran 1965'ten itibaren altı ayda bir) yenilenecektir."¹⁸

Görev uzatmaları halen her altı ayda bir yapılan BM Barış Gücü'nün son dönemlerde tek sorumluluğu Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar arasında olan sınırlarda asgari iki personelle kolluk gücü görevi yapmaktır.¹⁹

Barış Gücü Kısıtlamaları

BM Barış Gücü'nden beklenti, barış inşasına eşit etkili yolları kullanarak hem Kıbrıslı Türkler hem de Kıbrıslı Rumlar için kabul edilebilir nihai bir çözüm bulmak ya da en azından buna yaklaşmaktır.²⁰ (Cassese, 1978). Kıbrıs'taki BM Barışı Koruma Misyonu, sorumluluk verilen görevleri yerine getirirken, ağırlıklı olarak, nüfuz veya otoritenin uygulanmasıyla karşılaştırılabilir müzakere becerisine dayanıyordu.²¹ Birleşmiş Milletler (BM) Kıbrıs Rum yönetimini tüm adanın hükümeti olarak kabul etmiş ve KKTC'ni hiçbir zaman kabul etmemiştir.²² Belgelerinin hiçbirinde KKTC'yi veya Kıbrıslı Türklerin yönetimi terimini kullanmadılar ve Kıbrıslı Türk hükümetinin sadece bir kısmıyla ilişkileri vardır.²³ UNFICYP veya BM tüm resmi belgelerinde "Kıbrıs Türk Yetkilileri" tabirini kullanıyor.²⁴ 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti bağımsız bir devlet olarak kabul edilen devlettir ama KKTC kabul gören bir devlet değildir. Bu da çözümü çok zorlaştırmaktadır.²⁵

¹⁸ Whittaker, a.g.m, s52-53

¹⁹ M. Moran, Perceptions Journals of International Affairs (2001) Volume VI - Number 2 Cyprus

²⁰ A. Cassese, 'United Nation Peacekeeping' Published by Springer; 1978 edition (May 31, 1978). ISBN-10: 9028605878.

²¹ Ahmet, Sözen, & Kudret Özersay, The Annan Plan. Middle Eastern Studies (2007) 43:1, 125-141 DOI: 10.1080/00263200601079773

²² Sözen, & Özersay, 125-141

²³ Sözen & Özersay, a.g.m, aynı

²⁴ M. Stephen, a.g.m

²⁵ Meltem, Müftüleri, European Union and Cyprus, Middle Eastern Studies (2005) Vol. 41. (No. 2, pp 281-293).

<https://www.jstor.org/stable/4284362>

Kıbrıs sorununda BM Barış Gücünün Başarısızlığına Örnekler

En uzun geçmişe sahip barış gücü olan Kıbrıs'taki BM Gücünün başarısızlığını Kıbrıs'ta konuşlanan UNFICYP çok iyi ispatlamaktadır. Yazar, 1963'te Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar arasında başlayan çatışmalarda ve daha sonrasındaki kişisel tecrübelerinde aşağıda vermiş olduğu örnekte olduğu gibi UNFICYP'in taraflı davrandığına bizzat şahit olmuştur:

“1964-65'te bir İngiliz BM pilotunun helikopterle evimin yakınındaki eski mezarlığa geldiğini ve mahalledeki tüm çocukların onu izlemek için yakına gittiğini hatırlıyorum. Pilot her seferinde bize meyve, çikolata ve bazen de oyuncak verirdi. O zamanlar Kıbrıslı Türkler tecrit edilmiş ve satın alacak pek bir şey bulamadıkları yerleşim bölgelerinde kalmışlardı. Birkaç yıl sonra, Kıbrıslı Türklere yardım etmekle ve tarafsız olmamakla suçlandığı için Bafta Kıbrıslı Rumlar tarafından bir komplo ile öldürüldüğüne dair bilgi geldiğini hatırlıyorum. Deneyimlerime göre, UNFICYP'in bazı askerlerinin daha çok Kıbrıslı Türkler lehine, bazılarının da daha çok Kıbrıslı Rumlar lehine hareket ettiği biliniyor. UNFICYP askerleri silahlarını ancak kendilerini koruma durumunda kullanabiliyorlar ve bu da onları Kıbrıslı Türkler ve Rumlar arasındaki kanlı meselelerde yetersiz kılıyor. 1964 ve 1967'de iki taraf arasında UNFICYP'nin hiçbir şey yapmadığı birçok çatışma yaşandı.”

1964 yılında üniversite öğrencisi olan Ergün Vehbi²⁶, Kıbrıslı Türkleri yani ailelerini kurtarmak için Türkiye'den diğer öğrencilerle birlikte Rumlara karşı savaşmak için Erenköy'e (Dillirga) gitti, 1964'te UNFICYP'nin başarısızlığını verdiği bir röportajda anlattı. Vehbi Yeşilirmak'ta (Limnidi) 'Yavuz' kod adlı mücahit komutanı iken Yunan kuvvetleri Erenköy'e saldırdığında UNFICYP askerlerinin köyden uzaklaşmak için toplandığını gördüğünü ve BM kuvvetleri komutanına “Neden?” diye sorduğunda komutanın şöyle dediğini anlattı. “Erenköy çöktükten sonra Rumlar büyük olasılıkla Yeşilirmak'a saldıracak ve biz Barış Gücü olmamıza rağmen köy halkına yönelik saldırı karşısında hiçbir şey yapamayacağız, bu nedenle başka bir yere taşınmayı tercih ettik.”²⁷

UNFICYP sadece bazı insani konularda başarılı olmuş, ancak Kıbrıslı Rumların saldırılarını önlemede ve Kıbrıslı Türkler için güvenli yerler sağlamada başarısız olmuştur.²⁸

Yazar doktora tezini yazarken, kayıp kişilerin aileleriyle her görüşmesinde, onlara her zaman UNFICYP güçleriyle temasları olup olmadığını ve sonucun ne olduğunu sormuştur. Tamamına yakın bir kısmı BM'den memnun olmadıklarını çünkü BM'nin meseleleri çözmezken havada asılı bıraktığını söylemişlerdir.²⁹ Kayıp şahıslar konusu çok hassas bir konudur. Kayıpların ailelerinin, sevdiklerinin akıbetinden haberleri olmaması nedeniyle çeşitli hakları zedelenmektedir. Kayıp Şahıslar Komitesi'nin internet sitesinde 1510 Kıbrıslı Rum ve 492 Kıbrıslı Türk'ün 1963-1974 döneminde kaybolduğu belirtiliyor. 1963-1964 yıllarında Kıbrıslı Türkler, işyerlerinden, bir yere giderken yollardan ve hastanelerden esir alınmış, öldürülmüş ve bilinmeyen yerlere gömülmüşlerdir. Yine 1964 Mayıs ayında Rum polisi ve üç Yunan askeri Mağusa'nın Türk kesimine geldiğinde Türk polisler tarafından durdurulmak istenmiş ama Rum ve Yunanlar bu isteğe karşı silahlarına davranarak Türklere ateş açmıştır. Bu çatışma esnasında Rum ile iki Yunan askeri öldürülmüştür. Rumlar bu olay üzerine Türklere intikam almak için çarşıda bulunan ve tamamı sivil olan 32 Türk'ü kaçırap Mağusa'nın dış kısmına götürmüşler ve orada kurşuna dizmişlerdir. Rum idarî makamlarının bu kanunsuz ve acımasız saldırıyı bildiği ve üstünü örttüğü Rum gazeteleri tarafından daha sonra yazılmıştır. 1967 yılında UNFICYP'e rağmen Kıbrıslı Rum ve Yunan askerleri Geçitkale ve Boğaziçi adlı Türk köylerinde yaşayan Kıbrıslı Türklere saldırdılar ve 26 kişiyi arkadan kurşuna dizerek canice öldürdüler. Cesetler arasında gözleri oyulmuş, süngü ile delik deşik edilen ve ikiye bölünerek öldürülen Türkler de vardı. Her iki köyü işgal eden Rumlar ve Yunan askerleri

²⁶ Ergün Vehbi yazarın ağabeyisi olup, Öğrencilerin Erenköy'e gönderilmesine liderlik etmiş, Yeşilirmak komutanlığını üstlenmiştir. Vehbi, 12 yıl KKTC Cumhuriyet Meclisinde milletvekilliği yapmıştır.

²⁷ Şahoğlu, a.g.e

²⁸ Sambanis, N., The UN Operation in Cyprus: A New Look at the Peacekeeping-Peacemaking Relationship *International Peacekeeping* (1999) 6 (1): 79-108.

²⁹ Şahoğlu, a.g.e

tüm evleri soyarak yağmalamışlardır.³⁰ Türkiye'nin 1974 yılında yaptığı Kıbrıs Barış Harekâtının ilk günlerinde 183 Türk ve 350 Rum'un yaşadığı karma Alaminio (Alaminos) köyüne baskın yapan Rumlar, kadın, erkek, yaşlı ve çocukları esir alarak köydeki Rum okuluna hapsedtiler. Akabinde yaşları 6 ila 80 arasında değişen tüm erkekleri toplayıp kurşuna dizdiler. Buldozerlerle çukur açıp cesetleri çukura atarak üstünü örttüler.³¹ 21 Temmuz 1974'de Limasol'da yaşayan Türklere silahsız 26 kişi öldürüldü. 1800 kişi de rehin olarak esir alındı. 14 Ağustos 1974'de Yunan ve Rum askerleri Larnaka'da Tockhni (Taşkent) ve Mari (Tatlısu) köyünde yaşayan 89 Türk erkeği öldürerek toplu halde bir çukura gömdüler.³² 20 haneden ibaret, savunmasız durumdaki Atlılar köyünün kadın ve çocuklardan oluşan Türk ahalisi 14 Ağustos 1974 tarihinde gelen Rumlar tarafından köy dışına çıkarılmış, elleri arkaya bağlanarak sıralanmış ve genç, yaşlı, bebek, kadın demeden kurşuna dizilmiştir.³³ Atlılar köyü ile aynı bölgede yer alan Sandallar ve Muratağa köyleri de Rum askerlerinin saldırısına uğramıştır. Köylüler köylerin birleşim noktasında bulunan çöplüğe götürerek kurşuna dizmişler ve daha sonra da yakmışlardır. Bu saldırıda 88 sivil kadın-çocuk demeden öldürülmüştür. 1964 yılından beri Kıbrıs'ta görev yapan UNFCYP bu olayları engelleyememiş, seyirci kalmış ve sadece BMGK'ne kayıp şahıslar hakkında bilgi gönderebilmiştir. BM'nin bilgisi olmasına karşılık Rum tarafı 1974 yılına kadar kayıp şahısların olduğunu yalanladı.³⁴ Bu dönemde Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD) tüm Kıbrıs Türk kayıplarını listeledi ve 1968'de Kıbrıs Türk Lideri R. Raif Denктаş tüm kayıp ailelerini davet ederek kayıp kişilerin hepsinin şehit sayıldığını söyledi ancak Rum tarafı kayıp olduklarını yalanladı. BMGK, 13 Şubat 1975'te, her iki taraftan da kayıp şahıs sorununu çözmek için derhal harekete geçmesini isteyen bir karar aldı ve BM'nin iyi niyeti çerçevesinde yardım teklifinde bulundu. Tarafları, kayıp kişilerin akıbetini öğrenmek için harekete geçmeye zorlamak için kabul edilen başka kararlar da vardı, ancak 2004 yılına kadar kayıp kişilerin akıbetinin bulunması için BM ve iki taraf hiçbir şey yapmamıştır.³⁵

Türkiye ve İngiltere, Kıbrıslı Rumların Kıbrıslı Türklere yönelik saldırganlığının sona erdirilmesi için BM'e başvuruda bulundular ancak Birleşmiş Milletler (BM) durumu 1963 öncesine döndürmeyi başaramadı, bunun yerine taraflı davrandılar ve 186 sayılı kararla Rum yönetimini tüm adanın Hükümeti olarak ilan ettiler.

BM tarafından birkaç kez düzeltilerek son haline getirilen, dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından Türk ve Rum tarafına sunulan ve sözde prensipte anlaşılan Annan Planı 24 Nisan 2004 tarihinde iki tarafta eş zamanlı olarak yapılan referandumlarla halkların onayına sunuldu. Plan iki toplumlu, iki kesimli federasyon çözümünü içeriyordu. Rum halkının %75.83'ü planı redderken, Türk halkı %64.91 çoğunlukla plana "evet" demiştir. Böylece BM'nin hatta tüm uluslararası camianın desteklediği ve Kabul edilmesini beklediği bu kapsamlı çözüm planı geçersiz hale gelmiştir. BM'nin Rum tarafında çözüme yönelik yaptıkları tüm çalışmalar başarısız olmuştur. 28 Mayıs 2004 tarihinde, dönemin Genel Sekreter Kofi Annan, Kıbrıs hakkındaki raporunda (S/2004/437, paragraf 92), tüm barışı koruma operasyonlarının temel amacının, bu çatışmada uzlaşma için koşullar yaratmak olduğunu belirtmektedir. Kıbrıs'ta BM bu ana amacını gerçekleştirebildi mi? Uzlaşmanın her iki tarafın eşit statüsüne dayanabileceği ilkesi kabul edilmişse de BM, Kıbrıs'ta bu ilkeye uygun koşulların oluşmasını sağlayamamış ve Rum tarafının statü üstünlüğünü korumasına hizmet eden bir tavır almıştır. Nitekim Genel Sekreter Annan'ın 28 Mayıs 2004 tarihli raporundan başlayarak, kendisinden sonraki tüm Genel Sekreterler, Kıbrıs Türk tarafına uygulanan gereksiz ekonomik kısıtlamaların kaldırılması gerektiğine işaret etseler de başarılı olmadılar, bu güne kadar kısıtlamalar devam etmektedir. İki taraf arasında güven tesis edecek ve uzlaşmayı kolaylaştıracak olan ekonomik gelişme açığı Türklere lehine iyileştirilmeliydi,

³⁰ İsmail Bozkurt, KKTC'nin Siyasal Yapısı, Çıkmazları ve Çözüm Önerileri. *Havadis gazetesi* (10 Aralık, 2016).

³¹ Oğuz, Yücel, 1963-1974 Yılları Arasında Kıbrıs'ta Rumların Türklere Karşı Saldırıları Soykırım Olarak Değerlendirilebilir Mi? , *Harp Tarihi Dergisi* (2021) sayı 4, s.103-130

³² Bülent T. Göktürk , Kıbrıs'ta Rumların Gerçekleştirdiği 11974 Katliamları, *Türk Dünyası Araştırma Dergisi* (2017) Cilt 116, Sayı 228, s. 159-170

³³ Göktürk, a.g.m, s 159-170

³⁴ Şahoğlu, a.g.e

³⁵ Şahoğlu, a.g.e

ancak BM BMGK bu yönde herhangi bir adım atmadı. İki taraf arasında yapılacak ticaretle ilgili Yeşil Hat Tüzüğü'nün uygulanması konusunda da BM etkili olamadı.

Aynı şekilde BM Brahimi Raporunda (2000) BM'nin barışı koruma operasyonlarında tarafsız olması ve tarafların rızasını alması gerektiği vurgulanmasına rağmen, BM Kıbrıs'ta Kıbrıs Türk tarafının rızasını almayı reddetmekte ve sadece Rum tarafının onanıyla görev süresini uzatmaktadır. Bu durum hem Brahimi Raporu'nun gerekliliklerine hem de BM'nin uzlaşma için gerekli koşulları hazırlamak olan temel misyonuna aykırıdır.

Sonuç

Kıbrıslı Rumlar ve Yunanistan, ezelden beri amaçları olan Enosis'i (Yunanistan'a ilhak) başarmalarına engel olarak Kıbrıslı Türkleri görekerek 1963-1974 yılları arasında sistemli bir şekilde saldırılarda bulunmuş, toplu katliamlar yapmıştır. Bu saldırıların çoğu BM kontrolünde ateşkes döneminde planlı olarak yapılmıştır.

Kıbrıs deneyimi, iki etnik grup çatışmasında bir çözüme varmanın kolay olmadığını gösteriyor. Bugün, ada Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler arasında bölünmüş durumdadır.. BM, 1974'ten bu yana birçok müzakere oturumuna aracı oldu, ancak Rum ve Türk hükümetleri Kıbrıs sorunu konusunda hâlâ anlaşmazlık içindeler. Kuzey Kıbrıs, insani konularda birçok zorluk yaşıyor. Öncelikle Türkiye dışında hiçbir devlet KKTC devletini tanımadığı için KKTC'ndeki tek uluslararası hava limanı olan Kuzey Kıbrıs Havalimanına direkt uçuş yapılamamaktadır. Türk tarafı Rumların haberleşme ambargosu altındadır. Posta ve telekomünikasyon Türkiye üzerinden yapılmaktadır. UNFICYP, Kıbrıs'ta kaldığı elli dokuz yıl içinde bu insani sorunlara çözüm bulmayı başaramadı. BM askerleri sadece sınırlarda devriye gezerek kolluk gücü görevi yapıyor. Üçüncü taraf arabulucu olarak BM, uzlaşma tekniklerini geliştirmeli, aynı zamanda uzun ve zor olsa da iki taraf arasındaki ilişkileri onarmak için yollar aramalıdır fakat bugüne kadar bu konuda başarılı olamamıştır.

Büyük güçlerin BMGK kararlarını etkilemeleri, BMGK'nin taraflı ve Kıbrıs Rumlarının çıkarlarını tatmin etmeye yönelik hareket etmesine neden oluyor. UNFICYP 1964-1974 arasında Kıbrıs'ta olmasına rağmen Kıbrıslı Türkler, Kıbrıslı Rumlar tarafından çok zarara uğratılmış, hatta öldürülmüşlerdir. Bütün bu insanlar sivildi, insan hakları ihlal edildi ama BM bu olayları durdurmak ya da önlemek için hiçbir şey yapamadı. BM, Türk tarafına karşı önyargılı davranmazsa, Kıbrıs Sorunu konusunda bir çözüme ulaşmak kolay olabilirdi. KKTC kurulduktan sonra BMGK 541 ve 550 sayılı kararlarla bu Cumhuriyeti kabul etmediklerini ve Rum Hükümetini adanın tümünün hükümeti olarak gördüklerini açıkladılar. BM'nin halen kesin bir çözüm üretmemesi ve iki tarafı anlaşmaya ikna edememesi nedeniyle Kıbrıs'ta halen UNFICYP konuşlanmaya devam ediyor. BM'nin Kıbrıs'taki başarısızlığının bir başka nedeni de ekonomik durumdur. BM başlangıçta harcadığı kadar para harcayamıyor. Öte yandan, acil durumlarda BM gerektiği kadar hızlı yanıt veremiyor ve bu da zorlukları beraberinde getiriyor.

Stephen Talman (1987), herhangi bir örgütün barışı koruma konusunda başarılı olmak istiyorsa, çalışma sırasında her iki taraf için de eşit davranması ve önyargılı davranmaması gerektiğini belirtir. BM, bir tarafın amaçlarına ulaşmasına değil, her iki tarafın da haklarını korumaya çalışmalıdır. Kıbrıs'ta UNFICYP'in ana hedefi Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar arasında uzlaşma olmalıdır, ancak çoğu zaman onlar taraflı davrandılar ve Kıbrıslı Rumları desteklediler.

Rum tarafının, Aralık 1963'te iki toplumlu hükümetten tehdit ve korkutmayla dışladıkları eski ortakları olan Kıbrıs Türkleri ile güç ve refahı paylaşmayı her zaman reddettiği çok açıktır. Dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın; Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik hazırladığı Annan planının Nisan 2004'te yapılan referandumlarda Kıbrıslı Rumlar tarafından %75.38'lik bir çoğunlukla reddedilmesinden sonra; hazırladığı raporunda (SC, 28 Mayıs 2004) izolasyonların kaldırılması gerektiğini yazmasına rağmen BM Kıbrıslı Türkler üzerindeki izolasyonları kaldırmayı başaramadı. İzolasyonların kaldırılması gerekiyordu çünkü aynı referandumda Kıbrıslı Türkler planı %64,91 oyla kabul etmişti.

Aslına bakılırsa başka ülkelerin askerlerinin bir ülkeye gelerek o halkı kendi halklarını korur gibi korumalarını ve bu uğurda hayatlarını riske atmalarını beklemek biraz fazla ütöpik olur. UNFICYP, insani ve diğer askeri olmayan işlevlerinde bir miktar başarı elde etti, ancak hareket özgürlüğü sağlamada, Kıbrıs Türk yerleşim bölgelerini güvenli kılmada, orduyu ve siyasi statükoyu korumada veya 1975 Viyana Nüfus Mübadelesi Anlaşmasını³⁶ uygulamada başarısız oldu. UNFICYP'nin 1964-75 dönemindeki barışı koruma ve barışı sağlama performansı değerlendirildiğinde başarısız olduğu görülür. Bu başarısızlıklar büyük ölçüde barışı koruma görevlilerinin yetkilerini aşırı muhafazakâr bir şekilde yorumlamalarına, ellerindeki tüm araçları kullanmamalarına, güçlü yerine zayıf stratejileri tercih etmelerine ve değişen askeri ve siyasi statükoya karşı tarafsız olmalarına bağlanabilir. UNFICYP'nin barışı korumadaki başarısızlıkları, tarafların barış yapmaya yönelik zaten olumsuz olan tutumlarını ağırlaştırdı. Bu nedenle, literatürde yaygın olarak tartışıldığı gibi, UNFICYP'nin Kıbrıs'ta barışın sağlanması üzerindeki olumsuz etkisi başarıdan değil barışı korumadaki başarısızlıktan kaynaklanmaktaydı.

BM, Kıbrıs sorununa iki tarafın eşit statüye sahip olduğu konusunda anlaşmaya varılmış bir temelde bir çözüm bulmak için yararlı ve inandırıcı bir atmosfer yaratmayı başaramadı. Spesifik olarak, 1960 Zürih ve Londra Antlaşmaları vasıtasıyla kurulan Cumhuriyetin iki kurucu ortağının statüsü arasındaki dengeyi bozan ve uluslararası toplum tarafından tüm Kıbrıs'ın tek meşru hükümeti görülmesine neden olan BMGK'nin 186(1964) sayılı kararıdır. Ayrıca BMGK, eski Genel Sekreter Kofi Annan ve haleflerinin Kıbrıs Türk halkına dayatılan haksız izolasyonu ve zarar verici sosyo-ekonomik kısıtlamaları kaldırma çağrısını uygulamadı ve böylece Genel Sekreterin iyi niyetinin etkinliği baltalandı. Öte yandan, Brahimi Raporu'nun tarafların rızasının esas olduğu yönündeki tavsiyesine rağmen BM, Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler (BM) Barış Gücü'nün (UNFICYP) görev süresinin uzatılmasında Kıbrıs Türk tarafının rızasını hiç almamıştır. Bütün bunlar BM'yi Kıbrıs'taki sorunun bir parçası ve çıkmazın nedeni haline getirmiştir.

KAYNAKÇA

Alptekin, Hüseyin , Millet System Is Alive: Path-Dependency In Ruling Diversity In Cyprus, Ortadoğu Etütleri(2016) Vol. 8, issue 2, p. 26-43, dergipark.org.tr

Aykoç, Emre & Ateş, Sanem Yamak, VIII. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Bildirileri, Cilt 1, Doğu Akdeniz Yayınları (2013) s. 207-233

Birdişli, Fikret, Birleşmiş Milletler (BM)'in Uluslararası Sorunları Önleyebilme Yeteneği, Journal of International Social Research (2010) researchgate.net

Bozkurt, İsmail, KKTC'nin Siyasal Yapısı, Çıkmazları ve Çözüm Önerileri. *Havadis gazetesi* (10 Aralık, 2016).

Cassese, A., 'United Nation Peacekeeping' Published by Springer (May 31, 1978). ISBN-10: 9028605878.

Çaycı, Sadi, Silahlı Kuvvetlerin Kullanılması, Genel Kurmay Basımevi, Ankara (1995) s.32

Göktürk, T.Bülent, Kıbrıs'ta Rumların Gerçekleştirdiği 11974 Katliamları, Türk Dünyası Araştırma Dergisi (2017)Cilt 116, Sayı 228, s. 159-170

Melamid, Alexander, Geographical Review (1956) Vol 46, No: 3, p355-374, <https://www.jstor.org/stable/211885>

Müftüler, Meltem, European Union and Cyprus (2005) Vol. 41. (No. 2, pp 281-293). *Middle Eastern*

³⁶ 1975 Viyana Gönüllü Nüfus Mübadelesi Anlaşması: Birleşmiş Milletler Genel Sekteri Kurt Waldheim gözetiminde Viyana'da yapılan toplumlararası görüşmelerin 3. Turunda, (31 Temmuz-2 Ağustos 1975) tarihleri arasında, "Kıbrıs Cumhuriyeti" adına Kıbrıs Temsilciler Meclisi Başkanı Glafkos Klerides ve adanın kuzeyinde Kıbrıslı Türkler tarafından kurulan Kıbrıs Türk Federe Devleti adına Başbakan Rauf Raif Denktaş, Nüfus Mübadelesi üzerinde mutabakata vardı.

Studies <https://www.jstor.org/stable/4284362>

MGBOJI, Ikechi, “The Civilised Self and The Barbaric Other: Imperial Delusions of Order and The Challenges of Human Security”, *Third World Quarterly* (2006) Vol.27, No:5, Taylor and Francis Group, pp.855-869.

Moran, M, *Perceptions Journals of International Affairs* (2001) Volume VI - Number 2 Cyprus

Önder, Ersoy, Hangisi Büyük? Dünya Mı, Beş Mi? *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* (2019) Cilt 12, Sayı 63, www.sosyalarastirmalar.com

Richter, Heinz, *A Concise History of Modern Cyprus, 1878-2009*. Harassowitz Verlag (2010) ISBN: 978-3-938646-53-3

Sambanis, N., *The UN Operation in Cyprus: A New Look at the Peacekeeping-Peacemaking Relationship*. *International Peacekeeping* (1999) 6 (1): 79-108.

Sözen, A. & Özersay K, *The Annan Plan*. *Middle Eastern Studies* (2007) 43:1, 125-141 DOI: 10.1080/00263200601079773

Şahoğlu, Hasibe , *Disappearances on Both Side Is a Grim Reality: Missing Persons of Cyprus*, PhD Thesis, Girne Amerikan University, Ankara (2021) Tulpars yayınevi, ISBN: 978-605-70444-2-6

Whittaker. J. David, ‘United Nations in Action’, UCL press, University College London (1995) ISBN 0-203-49919-0. www.pio.government.cy Press statements release on Cyprus negotiation plan 2004.

Yapıcı Merve İrem, *Bosna Hersekte Gerçekleştirilen Askeri Müdahalenin Uluslararası Hukuktaki Yeri*, *Uluslararası Hukuk Politika* (2007) Cilt 2, No: 8, ss1-24.

Yücel, Oğuz, *1963-1974 Yılları Arasında Kıbrıs’ta Rumların Türklere Karşı Saldırıları Soykırım Olarak Değerlendirilebilir Mi?* , *Harp Tarihi Dergisi* (2021) sayı 4, s.103-130